خوێنەرەوەی بەڕێز!

ئەم بابەتەی پێشکێشتان دەکرێت، وتووێژێکی چەند دەمژمێرییە،پەنجاویەک (51) ساڵ لەمەوبەر، مامۆستا جەمال نەبەز، لەگەڵ شای کوردستان شێخ مەحموودی حەفید ئەنجامیداوە. بابەتەکە، یەکەمجار لەرۆژنامەی (سەکۆ) ژمارە (14)ی تشرینی دووەم و کانوونی یەکەمی 1997 بڵاوبووەوە، کە لەوڵاتی ئەڵمانیا دەردەچوو. جاری دووەم لە گۆڤاری (کۆنگرە) ژمارە (20) ی ساڵی 2001ی زایینی بڵاوکراوەیەوە. لەبەر گرنگیی ئەم گوتوبێژە مێژووییە، بەپێویستمانزانی لەسەر سایتی کۆنگرە، بڵاوی بکەینەوە!

سیروان کاوسی

بەرپرسیاری دەزگەی راگەیاندنی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان

بەفرانباری 2008 /1/18 (2707**ی کوردی**)

پاش نیوەڕۆیەک لەخزمەت شای کوردستان (شێخ مەحموودی نەمردا!)

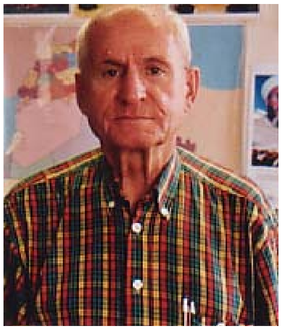

نووسینی: جەمال نەبەز

ئەوڕۆ، 9ی مانگی ئۆکتۆبەری 2007 ە، (51) ساڵ تێپەڕی بەسەر کۆچی دوایی شای کوردستان شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید) (1882–1956/10/9). ڕێکەوت وا هەڵکەوت کە چەند مانگێک بەر لەماڵاوایی هەتاهەتایی شێخی نەمر، لەگەڵ دوو هاوڕێی خۆشەویستمدا بچمەخزمەتی. ئەم وتارە ڕیپۆرتاژێکە بۆ ئەو سەردانە کورتەکوتوپڕە.

ساڵ، ساڵی 1956 بوو، پشووی هاوینەی قوتابخانە و کۆلیجەکانی باشووری کوردستان و عێراق بوو. ئەو سەردەمە، نێزیکەی ساڵێک دەبوو کەخوێندنی خۆم لەزانستگەی بەغدا تەواو کردبوو. بووبوومە مامۆستای قوتابخانە نێوەندییەکانی کەرکووک. هاوینان دەچوومە سلێمانی، چۆنکە کەسوکارم لەوێ دەژیان. هەر لەوکاتەوە کە لەقوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی دەمخوێند، هاوڕێیەتییەکی توندوتۆڵم لەگەڵ چەند قوتابییەک هەبوو، لەوانە: شێخ ئەحمەدی نەقیب و عەزیز محەممەد بوون. ئەحمەد کوڕی شێخ ڕەئووفی کوڕی سەی نووری نەقیبە (1*) کە لەبنەماڵەی شێخ مەحموودن. ئەحمەد، کوڕێکی بێ فیز، قسەخۆش و سەر لەڕێی خزمەتی خەڵکدا بوو. عەزیزیش (کەئێستە بووەتە حاجی عەزیز) بەعەزەی برای ئەرکان بەنێوبانگ بوو (2*)، کوڕی خێزانێکی هەژار بوو. دایکی بەنانەوایی و جلک شتن بۆ ماڵان بەخێوی دەکرد. عەزیز کوڕێکی هەتا بڕ بکا بەوەفا و زمان شیرین و گاڵتەزان بوو. مرۆڤ هەر حەزی دەکرد لەگەڵی دابنیشێ. دوایی بوو بەمامۆستای وەرزین (ریاضە) لەسلێمانی .

شایانی باسە: پاش ئەوەی لەکۆتایی چلەکاندا، ڕێبازی کوردستانێتی و ڕێبازی عێراقچێتی

کەوتەنێو قوتابیان و خەڵکەوە لەسلێمانی، چەند کەسێک لەئێمەی سەر بەرێبازی کوردستانێتی، دۆستایەتیمان لەگەڵ یەک زۆر خۆش بوو، بەتایبەتی لەپەنجاکاندا. بێجگە لە ئەحمەد نەقیب و عەزیز محەممەد، شەهید شێخ شەهابی شێخ نووری و پارێزەر روشدی عەزیز (کەهەردووکیان دراوسێی ماڵ و هاوڕێی منداڵیم بوون)، جەلال عەزیز و نەجاتی عەبدە و پارێزەر جەمال فەقێ شاڵی و مەلا عومەری گۆڵێ (3*) و جەمال حەکیم و دکتۆر عەلی تۆفیق و مامۆستا فایەق عارف و دوکتۆر ئیحسان فوئاد و مەلا عەبدولی مەلا سەعید و عومەری وەستا سەعید (کە ئەم دوانەی دواییش هاوڕێی منداڵیم بوون) و بابەتایەری شێخ جەلال و ئەحمەد سمێڵ کاکەیی و حەمەکەریم فەتحوڵلا و کامەران موکری و عەبدوڵلا میدیا و عەبدوڵلا ئەژدەر و چەند کەسێکی دیکە کە دەبێ ببوورن، چۆنکەجارێ دەستم لەهەویرە و هەر هێندەم لەبیرە، هاوڕێی ئەو سەردەمەم بوون. جا هەرچەندە زۆربەی ئەم برادەرانە، یان ئەندامی پارتی بوون، یان سەر بەپارتی بوون و ، ئەز و یەک دوانێکی دیکەمان ناحیزبی و سەربەخۆ بووین، لەگەڵ ئەوەشدا، بەزۆری پێکەوە دەگەڕاین و زوو زوو یەکدیمان دەدی و بیروڕامان دەگۆڕییەوە.

کۆتایی ساڵی 1955 ئەحمەد نەقیب خوێندنی خۆی لەئامۆژگەی بەرزی کشتوکاڵ لە ئەبوو غرێبی نێزیک بەغدا تەواو کردبوو . ئەوسەردەمە، هەرکەسێک خوێندنی لەزانستگە، یان لەئامۆژگەبەرزەکانی بەغدا تەواو بکردایە، دەبوو جارێ بۆ ماوەی شەش مانگ سەربازی بکا، ئەوجا دەیانکرد بەئەفسەر. ئەحمەد دەورەی سەربازی بردبووەسەر و کرابوو بەئەفسەر لە (فیرقەی کەرکووک). بەو بۆنەیەوە، جاروبار دەهاتە قوتابخانەی نێوەندیی (موسەڵلا) بۆ لام و، زۆر دڵێ خۆش دەبوو کەدەیدی لەلابۆر (مختبر) ی فیزیک، نێوی ئامێر (الات) ە کانم بەکوردیی لاتینی نووسیبوو. لەکاتێکدا کەئەو حەلە لە قوتابخانەنێوەندییەکانی باشووری کوردستاندا، زمانی کوردی رەسمی نەبوو، بەتایبەتی لەکەرکووک، کەسەرەڕای رژێمی داگیرکەری عێراق، تۆرانییەکانیش دژایەتییان دەکرد. رۆژێکیان لەهاوینی 1956 دا، ئەحمەد نەقیب لەسلێمانی بەمن و عەزیزی گوت: "کوڕینە، بۆچی نەچین سەرێکی شێخ بدەین ؟"

دیارە ئێمە هەموومان دەمانزانی کەشێخ مەحمود لەگوندی "داریکەلی" ی نێزیک بەسلێمانی دەژی. چۆنکە شێخ لەسەرەتای سییەکانەوە، پاش کوژانەوەی شۆڕشەکانی بەفڕۆکە و تۆپ و فرتوفێڵی کاربەدەستەئینگلیزەکان، رەوانەی بەغدا کرابوو و، لەوێ بەزۆر نیشتەجێ کرابوو، بەڵام لەئاژاوەی رەشید عالی گەیلانی (لەمایسی 1941 دا) کەدەیویست بەیارمەتی ئەلمانیای

نازی، ئینگلیزەکان لەعێراق دەربکا و ، حکوومەتێکی عەرەبیی فاشستی، وەک بەعسییەکانی ئەورۆ، دابمەزرێنێ، هەلیک بۆ شێخ مەحمود هەڵکەوتبوو، توانیبووی بگەڕێتەوە کوردستان، بەنیازی تازەکردنەوەی شۆڕشەکەی لەو دەرفەتەدا، بەڵام ڕێکنەکەوتنی شێخ لەگەڵ سەرکردەکوردەکانی دیکەی ئەو سەردەمەدا، وەک **عەلی کەمال بەگ** و **ئەمین زەکی بەگ** و **تۆفیق قەزاز** و، دەستوبردی ئینگلیزەکانیش لەروخاندنی حکوومەتی رەشید عالی و ناچارکردنی بەهەڵاتن بۆ ئێران (4*)، ماوەی ئەوەیاننەدا بەوەی کورد سووت لەو دەرفەتە وەربگرن. جا لەبەر ئەوەی شێخ مەحموود لەگەڵ حکوومەتی رەشیدعالی هاوکاری نەکردبوو، جەنگی جیهانیی دووەمیش هێشتا کڵپەی دەسەند و، ئەنجامیش دیار نەبوو، ئینگلیزەکان و حکوومەتی شای عێراق چاویان لەوەپۆشی کەجارێکی دی بیهێننەوە بەغدا، بەڵام زۆریان لێکرد کە لەگوندی **داریکەلی** دابنیشێ و ئەوێ بەجێ نەهێڵێ. خەڵکی ئەو رۆژەی کوردستان، بەم زۆر دانیشتنەیان دەگوت **"دەستبەسەری"** کەعەرەب پێیدەڵێن **"الاقامەالجبریە"** کەواتە شێخ مەحموود لەگوندی داریکەلی دەستبەسەر بوو و، بۆی نەبوو ئەوێ بەجێ بهێڵێ و کەم کەسیش زاتی ئەوەی دەکرد بچێتەخزمەتی، لەلایەکەوە، لەترسی حکوومەت (5*) و لەلایەکی دیکەشەوە لەترسی کۆمۆنیستەعێراقچییەکان، چۆنکە عێراقچییەکان، پرۆپاگەندەی ئەوەیان دەکرد کە گوایە شێخ پیاوی ئینگلیزە و دەرەبەگە و، جۆتکارەهەژارەکان دەچەوسێنێتەوە بۆ گیرفانی خۆی (6*).

لێرەدا حەز دەکەم پەنجە بۆ راستییەک رابکێشم کە مایەی سەربەرزی و ماکی خۆشبەختیمە لەژیاندا. ئەوەش ئەوەیە،هیچ کاتێک نەمویستووە دڵی رەشەخەڵکی گەوج و رێژگاو، بەنرخی شاردنەوەی باوەڕم رابگرم، یان بۆ ئەوەی بۆرەپیاو و بەکرێگیراو بەکوڕی باشم بداتەقەڵەم، واز لەبیروبۆچوونی خۆم بهێنم. هەر ئەم هەڵوێستەبنچینەییەش بوو وای لەمن کرد کەوەک یەکەمین کورد و تاکەکوردێک، هەر لەپەنجاکاندا رژێمی دیکتاتۆر و تۆتالیتێری سۆڤێت و ئەورووپای رۆژهەڵات و، زورناژەنە بێفەڕەکانی لە کوردستان و رۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، ئازایانە و زانستانە لەبەردەم رای گشتیدا رووت و قووت بکەمەوە و، لەسەر کورسیی دادگەی ویژدانی مێژوو و مرۆڤی چەوساوە دایانبنێم و، وایان لێبکەم لەباتی پەلاماردان و بوختان بەخەڵککردن و دەستوەشاندنی جارانیان، ناچار ببن بکەونەپاڕانەوە و پاکانە بۆ خۆکردن و پەژیوان بوونەوە لەکردەوەی تاوانبارانە و ناپەسەندیان، لەبەر ئەوەی کە شێخ ئەحمەد، ئەو پێشنیازەی کرد بچینەخزمەت شێخ مەحموود، هەر دەسبەجێ گوتم :

باشه. عەزیزیش گوتی " باشە دەچین" . ئەوجا بەئەحمەدم گوت: "کەواتە تۆ تەلەفۆنێک بکە بۆ شێخ، بابزانێ کە دەچینەخزمەتی. ئەحمەد گوتی: تەلەفۆنکردنی بۆ چییە؟ خۆ ئێمە ناچینە لای شای ئێران، یان شا فەیسەڵ ؟ ئێمە دەچینە لای شێخی کورد.

که لەنێو برادەراندا باسی چوونەلای شێخمان کرد، دوو برادەری دیکە، ئامادەیی خۆیان پێشاندا بۆ هاتن لەگەڵمان. یەکێکیان، شەهید شێخ شەهابی شێخ نووری بوو، ئەوی دیکەشیان حەمەی ئەحمەدی تەها (کامەران موکریی هۆنەر) بوو. ئەو شەوەی کە دەبوو بۆ بەیانییەکەی بکەوینەرێ، شەهاب دەمەو نیوەشەو لەدەرگەی ماڵی ئێمەی دا و، رایگەیاند پێم کەسبەینێ ناتوانێ لەگەڵمان بێ، چۆنکە "مامۆستا نەخۆشە و، پێویستیی بەدەرمانێکە کە لە سلێمانی دەستناکەوێ و، دەبێ سبەینێ زوو بچێ بۆ کەرکووک بۆ کڕینی". مەبەست لەمامۆستا، مامۆستا هەمزەعەبدوڵا بوو، کە یەکێک بوو لەسەرکردەکانی پارتی دێموکراتی کوردستان و، ئەو سەردەمە لەنێزیک سلێمانی خۆی شاردبووەوە و، جار و بار شەهاب، شەوانە زۆر درەنگ، کە کەم کەس بەکۆڵانەوە دەمان، دەیهێنا لەگەڵ خۆی بۆ لام. شەهاب ئەو حەلە مووچەخۆرێکی بچووک بوو لەسلێمانی، لەبەر ئەوە لێم پرسی، پارەت پێیە دەرمانەکە بکڕیت بۆی؟ گوتی : پارەی پێویست نییە. جارێ، لەگەڵ بەهجەت دەچم، ئەو دەزانێ بۆچی دەچم، پارەوەرناگرێ، دەرمانەکەش لەکەرکووک لەدەرمانخانەی "رەئووف" دەهێنم، ئەویش پارەوەرناگرێ لێمان. بەهجەت هاژۆر (سائق)ی ئۆتۆمۆبیل بوو لەنێوان کەرکووک و سلێمانیدا کاریدەکرد. کوڕێکی دیانی خەڵکی سلێمانی بوو، وەک زۆربەی زۆری دیانەکوردەکانی سلێمانی، بەتایبەتی ماڵباتی بەهەشتی کەریمی ئەلەکە، کوردپەروەر بوو. رەئووفیش دەرمانسازێکی خەڵکی سلێمانی بوو، خاڵی بەرێزان بروسکە و بەختیار ئیبراهیم بوو. لە کەرکووک دەرمانخانەیەکی گەورەی هەبوو. بەنێوی دەرمانخانەی رەئووفەوە کە لەنێزیک کۆنەدوکانەکەی عومەر بێکەسەوە بوو. کە تۆرانییەکانی کەرکووک بەهاوکاری بەعسییەکان، کەوتنە دامەزراندنی تۆڕی نهێنیی تیرۆریستانە بۆ کوشتنی کورد و کۆمۆنیستەناسراوەکان، رەئووفیش هاتەوە سلێمانی. هەرچی کامەران موکریشە، ئەوا چووینە ماڵەوە بەشوێنیدا، تاکو هەڵیگرین لەگەڵ خۆمان، لەماڵەوە نەبوو. نێزیکەی دوو سەعات پتر ئەم لاو ئەولا گەڕاین بەدوایدا وەگیرمان نەکەوت. پاش چەند رۆژێک کە دیمانەوە، گوتی : ببوورن نەمتوانی بێم لەگەڵتان ،هەر هێندەو بەس.

لەبەر ئەوە شێخ ئەحمەد و عەزیز و ئەز، هەر سێکمان بەجێبەشڕەکەی شێخ ئەحمەد

بەرەو داریکەلی کەوتینەرێ . ئەو سەردەمە، رێ و بان زۆر ناخۆش و پڕ لە کۆسپ و نشێو و زرگو هەڵەت و پێچاوپێچ بوو. ئۆتۆمۆبێل بەشەش حەوت سەعات دەگەیشتە کەرکووک. جێبەکەی شێخ ئەحمەدیش، وەک کەری ماستەکە وا بوو، هەر چوار هەنگاو دەڕۆی و دەوەستا. ئۆتۆمبیلەکەمان لەرێ دووجار پەکی کەوت. جارێکیان تایەیەکی پەنچەر بوو، جارێکی دیکەش ئاوی مەکینەکەی دەکولا. نێزیکەی پێنج سەعات بەنێو خۆڵ و تەپو تۆزدا گەیشتینە داریکەلی. چڕوچاو و جلەکانمان وەک چڕوچاو و جلکی ئاشەوانی لێهاتبوو. کە دابەزین خۆمان تەکاند و فوومان لەسەروچاوی یەکدی کرد. ئەحمەد گوتی: ئەمە داریکەلییە! داریکەلی چی؟ نێوی گەورە و دێی وێران. گوندێکی بچووکی 40 ماڵەی پەرپووت. خانووەکانی هەموو قوڕین وەک کونەگورگ. بەوێنەی هەموو گوندەکانی دیکەی ئەو سەردەمەی کوردستان، داریکەلیش ئاوی لوولە و وزەی کارەبای نەبوو. خەڵکی گوندەکە لەکانییەکی نێزیک ئاویان دەهێنا، بەشەویش لەبەر قوتیلەنەوت و چرای ئینگلیزی دادەنیشتن. بەڵام دوایی دیمان کە شێخ چرایەکی "لۆکس"ی هەیە. ئەم جۆرە چرایە تیشکی لەچراکانی دیکە و قوتیلەنەوت بەهێزتر بوو، بەزۆری لەچایخانەکانی سلێمانی دایاندەنا. ئێمە یەکسەر چووینە بەرماڵی شێخ، کە راستییەکەی جیاوازییەکی ئەوتۆی نەبوو لەگەڵ ماڵی گوندییەکانی دەوروپشتی. گوندییەکان شێخ ئەحمەدیان دەناسی، لەبەر ئەوە یەکسەر رایانکردەلای شێخ مەحموود و پێیانراگەیاند کە میوانی هاتووە. شێخی نەمر بەجلکی کوردی و، بەو پیرییەوە، ئێمەش بەو گەنجییەی ئەو سامان، هاتەبەر دەرگە بەپیرمانەوە. ئەحمەد یەکسەر چووە پێشەوە لێی و، دەستی ماچکرد و، پێیگوت کە ئێمەکێین. شێخ بەبزەیەکی باوکانە و بەدەنگێکی نزمەوە فەرمووی: بەخێرهاتن سەرچاو. ئەوجا ئێمەش دەستی شێخمان ماچکرد، ئەویش نێوچەوانی ئێمەی ماچ کرد و بردینی بۆ ژوورەوە بۆ دیوەخان.

لەنێو کوردەواریدا وشەی "دیوەخان شڕ" هەیە. شێخی نەمر، بەڕاستی و بەهەموو مانای وشە "دیوەخان شڕ" بوو . چەند کورسییەکی کۆنی شەقوشڕ دانرابوون، گوایە ئەمانە "مۆبیلە" بوون. چەند دۆشەک و پشتییەکی چڵکنیش راخرابوون، کە رەنگە هێندێکیان هی سەردەمی عوسمانی بووبن. شایانی باسە، کە ساڵێک دوای ئەوە، جارێکیان لەخزمەت مامۆستا رەفیق حیلمی و چەند برادەرێکی دیکەی ئەو کاتەدا، بەئۆتۆمبیل چووینە هەڵەبجە و مامۆستا رەفیق حیلمی فەرمووی: با بچین سەرێکی ماڵی حەسەن بەگی جاف بدەین، چۆنکە ئەگەر بیبیستێ هاتوومەتە هەڵەبجە و نەچوومەتە سەردانی، دڵگران دەبێ. کەچووین و،

دیوەخانی ئاوێنەبەندی بەگزادەی جافمان دی و ، بەدیوەخانەکەی کۆنەشای کوردستان شێخ مەحموود بەراوردم کرد، جیاوازییەکی یەکجار زۆر لەنێوان شێخ و بەگزادەدا کەوتەبەر چاوم و، هەستم بەوەکرد کە بەگەکان و شێخەکان، لەباری ژیانی ئابوورییەوە، دوو چینی تەواو لەیەک جیاوازن و، هاوکات بەچاوی خۆم دەرکەوت بۆم کە کۆمۆنیستەعێراقچییەکان چەند درۆزن و بوختانکار و بێ ویژدانن، کەپیاوێکی وەک شێخ مەحموود بەدەرەبەگ دەدەنەقەڵەم.

لەکورتی بیبڕمەوە، شێخ فەرمووی دانیشن. ئێمەش پاش ئەوەی شێخ خۆی دانیشت، لەسەر دۆشەکەکان دانیشتین. دەمودەست، دەستوپێوەند هاتن بۆ بەخێرهاتن کردنمان. "بەخێر هاتن" ، "قوربان بەخێر هاتن" ، "ئەمجاریش بەخێر هاتن " ، "یاخوا بەخێر هاتن ". هەروەک رەوشتوخووی خەڵکی گوندەکانی کوردستان، ئەگەر ئەز بێژم سەت جار، ئێوە بێژن هەزار جار و گوێ مەدەنێ، بەخێر هاتن کراین و یەک لەدواییەک، چایی شیرین دەهاتن بۆمان.

سەرەتا بە شێخی نەمرم گوت: "زۆر بەختیارم بەوەی کە ئەمڕۆ لەخزمەت شای کوردستاندام". شێخ فەرمووی: "شای کوردستانی چی؟ شای کوردستان، شای کوردستان، کوڕم، ئەگەر شای کوردستان دەبووم ، رێی ئەوە نەدەگیرا لێم کە بە کوردستاندا بگەڕێم".

شێخ، هەرچەندە تەمەنی لەحەفتا تێپەڕی کردبوو، چاویشی کەمێک کز بووبوو، بەڵام لەشی زۆر تێکنەچوو بوو. مێشکیشی هەر لەسەرخۆی بوو. پیرەمێردێکی بێ فیز و رووگەش و قسەخۆش بوو. لەهەموو وتە و هەڵسوکەوتێکی شێخدا نیشانەی سادەیەتی و راستیی، بەڵام گلەییەکی زۆر لەرۆژگار و لەخەڵک، بەدیدەکرا.

شێخ، کەزانی لەکەرکووک کاردەکەم، هێندێک پرسیاریکرد لێم لەبارەی بارودۆخی کەرکوک و دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لەوێ. چۆنکە ئەو سەردەمە کۆمپانیای نەوتی کەرکووک کە بە IPC ناسرابوو، بەدەست ئینگلیزەکانەوە بوو. لەقسەکانی شێخدا رۆنبووەوە بۆم کەئینگلیزەکان و هێندێک لەسەرۆک هۆزەکوردەکان، بەتایبەتی پشدەرییەکان و، هێندێک لەکوردەخوێندەوارەکانی سەردەمی خۆی، لەوانەی کە بووبوونە تۆرانی و، خەڵکی کوردستان نێویان نابوون "جلخوار" (*7) بەگوناهباری هەرەگەورە دەزانی لەپووچکردنەوەی هەوڵدانیدا بۆ دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆ.

کەباس هاتەسەر ئینگلیزەکان، شێخ فەرمووی: ئینگلیزەکان بەمنیان دەگوت: تۆ بچۆ شەڕی ترک بکە. لێرەش جلخوارەکان دەیانگوت: ترک موسڵمانن لەگەڵیان رێک بکەوە. لەنێو

خەڵکیشدا دەچوون ترسیان بڵاو دەکردەوە، دەیانگوت ئینگلیزەکان ماوەیەک لێرەدەبن و دەڕۆن، ئەوجا ترک دەگەڕێتەوە، تۆڵە لەوانە دەستێنێتەوە کە پشتی ئینگلیزەکانیان گرتووە. منداڵینە: ئێوەنازانن ئەو رۆژەچ ڕۆژێک بووا!

لێرەدا بەشێخم گوت: قوربان، رەنگە جەنابت کە لەشەڕی ترک دوودڵ بووبیت، هۆی ئەوە بووبێت کەترکەکان موسڵمان بوون. شێخ فەرمووی: "موسڵمان؟ ترکەکان موسڵمان بوون؟ ترکەکان موسڵمان نەبوون. نەعوسمانییەکان موسڵمان بوون و، نە کەمالییەکان. جا ئەگەر ئەوان موسڵمان بوونایە، چۆن ئینگلیزەکانم دەهێنایە کوردستان! موسڵمان ئەوەیە خوێنی خەڵک بڕێژێ؟ راووڕووت بکا ؟ منداڵی ئەرمەنی بکا بەنووکی سونگییەوە؟ دەست بۆ نامووسی ژنان درێژ بکا ؟ ئەوانەموسڵمان نەبوون. جلخوارەکانی ئێمەش موسڵمان نەبوون. هەموو سەرسەری و ئارەقخۆر و بەنگکێش و مێشک پووت بوون. کەخۆم دوو دڵ بووم لەشەڕی ترک، لەبەر ئەوە بوو، کە ئینگلیزەکان هیچ بەڵێنێکیان نەدەدا و نەدەچوونە ژێر هیچ پەیمانێکی مەردانە. دەمگوت: "باشە پێم بڵێن تا کوێ بچم بەشەڕ کە ئێوە رازی بن، بچێتەسەر ئەم کوردستانەی ئێستە؟ ئەوان هەر ئەوەیاندەگوت و دەگوتەوە: تۆ جارێ ترکەکان لەکوردستان دەرپەڕێنە. زۆر هەوڵمدا دڵی ئینگلیزەکان رابگرم، بەڵام ئەوان لەپشتەوە دزانەخەریکی پاشقولگرتن بوون لەمن. هێندێک هەتیوچە و ناکەس بەچەیان چراخ کرد و راستیانکردنەوە دژی من. بەکورتی باوەڕم بەئینگلیزەکان نەمابوو. سەیر ئەوەیە کە سمکۆ (سمایل خانی سمکۆ) (8*) هاتە سلێمانی بۆ لام، ئینگلیزەکان زۆر شتیان پێچەوانە تێگەیاندبوو، تەفرەیان دابوو. پێمگوت تۆ قارەمانی کوردستانیت، چۆن دەبێ بەدرۆی ئەوان باوەڕ بکەیت و فریوبخۆی. دوایش هەر بۆ خۆی ئاشکرا بوو کەئینگلیزەکان دەستیان بڕیبوو، ئەگەنا لەسەرەتاوە هیچ دژی ئینگلیزەکان نەبووم. زۆر حەزمدەکرد لەگەڵیان رێکبکەوم. من هێنابوومنە کوردستان و، بێ شەڕ و هەرا و خوێنڕێژی دەرکەمان کردبووەوە بۆیان. چۆنکە پێموابوو سەربەستی و خێر و خۆشی دەهێنن بۆمان و، دەمانپارێزن و دەمانکەنە دەوڵەتێکی سەربەخۆ، بەڵام ئەوان، بەتەواوی بەپێچەوانەوە جووڵانەوە. مێجەر نۆئیل ی لێدەرکەیت کە پیاوێکی جوامێر و رەسەن بوو، ئەوانی دیکە هەموو بەچاوی نزم تەماشای ئێمەیان دەکرد، وەک خزمەتکاری خۆیان، بەتایبەتی مێجەرسۆن کابرایەکی لەخۆبایی، قسەتڕن و لووتبەرز بوو، دەیویست ئێمە بچین کڕنوش ببەین بۆی. هەموو جارێک کە قسەمان لەیەک گیر دەبوو، ئەوەم دەدایەوە بەچاویدا کەئەوان بەشەڕ کوردستانیان داگیر نەکردووە، بەڵام ئەوان

زۆر بێ وەفا و سپڵەو پێنەزان بوون، هیچ چاکە و دۆستایەتییەکیان لەبەر چاو نەبوو".

شێخ مەحموود باسی دروستکردنی عێراقی کرد و دەوڵەتی عێراقی بە زۆڵەکی ئینگلیزەکان دەدایەقەڵەم. هەروەها فەرمووی: "ئەم عێراقە کابرایەکی دووەرکی دروستیکرد کە لە گەڵ فەیسەڵەحیز (مەبەستی شا فەیسەڵی عێراق بوو : ج،ن) سەربەسەرێنەیان دەکرد".

لێرەدا، داوای لێبووردن لەخوێنەرەوەی بەڕێز دەکەم کەقسەکانی شێخم بەم شێوەیە هەروەک خۆی و بێدەستکاری کردن، نووسیوە. چۆنکە سەرڕاستی وا پێویستدەکا کەقسەکانی شێخ هەر وەک خۆی بخەمە بەرچاو. بەڕاستی ساڵانی ساڵ دوودڵ بووم لەوەی: ئایە ئەم سەردانەی شێخ مەحموود بخەمەسەر کاغەز، یان نا! ئەوەش لەبەر ئەم وتە بێپەردە و ڕەپوڕاستانەی شێخی نەمر. دوایی گوتم: "بۆچی نا! شێخ مەحموود مرۆڤێکە وەک هەموو مرۆڤێکی دیکە و، دەتوانێ بیروباوەڕی خۆی بەو شێوەیە دەرببڕێ کەخۆی بەباشی دەزانێ. بێجگە لەوەش، خۆم کاتێک لەبەغدا دەژیام، لەپەنجاکاندا، هێندێک چیرۆکم لەچەند کەسێکی کورد و عەرەبی شارەزای سەردەمی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم بیست، کە بەڵگەن بۆ ڕاستی و دروستی قسەکانی شێخ. لەوەش بترازێ، ئەوەتە هۆنەری بەنێوبانگی بەبنەچە کورد، مەعرووفی ڕەسافی (معروف الرصافي) کە هۆنراوەکانی بەزمانی عەرەبی هۆنیوەتەوە، لەبارەی بارەگەی شا فەیسەڵەوە گوتوویەتی :

ابلاط ، ام ملاط ، بالمنائيک محاط

مانا : " ئایە ئەمە بارەگەی شایە، یان نا، مارەگەیە کەوا بە حیزان دەورە دراوە؟ "

سەرنج: ملاط لەزمانی عەرەبی دا مانای " قوڕ و قسڵ " و لووس و بێ تووک یش دێ، کەواتە ملاط (لووسخانە) دەگرێتەوە.

پێوەندیی سێکسیی شا فەیسەڵ و سێر پێرسی کۆکس، کاربەدەستی گەورەی بەریتانیا لەبەغدا، لەنێو خەڵکی ئەو سەردەمەی عێراقدا لەهەموو لایەک باسدەکرا . لەمەش بترازێ، ئەو شتە ئەورۆ "مۆدێرنە" و وەک کوردەکەش دەبێژێ "هەرکەس دەچێتەگۆڕی خۆی"، هونەر ئەوەیە پێوەندیی تایبەتی دووکەس، یان چەند کەسێک نەبێتە هۆیەک بۆ دوژمنایەتیکردنی خەڵکی دیکە.

یەکێک لەو شتانەی کە زۆر حەزمدەکرد بیزانم، بیروباوەڕی شێخ مەحموود بوو بەرامبەر بەکرسیدقی عەسکەری (*9)، چۆنکە بەهۆی هاتوچۆی دوکانی "ئۆستاد بەشیر موشیرەوە" کە بوو بووە "ماڵی کورد" لەبەغدا، گەلێک چیرۆکم لەبارەی بەکر سیدقییەوە بیستبوو،

بەتایبەتی "ئۆستاد" خۆی، کەبەکر سیدقی بەسەرکردەیەکی گەورەی کورد دادەنا و، ناسیاوەتیی تایبەتیشی لەگەڵیدا هەبوو. شێخ لەم بارەیەوە فەرمووی: بەکر سیدقی کورد بوو، حەزی بە کوردایەتیش دەکرد، بەڵام کەرپیاو بوو، زۆر سەیرە! گوناهی ئەوەی کە ئینگلیزەکان فەیسەڵەحیزیان کردووە بەسەرگەورەی کورد و عێراق، دەخستەئەستۆی من. کە لە بەغدا دەستبەسەر بووم، جارو بار دەهاتەلام (10*). ئەم کابرایە هەموو جارێک شەڕێکی دەفرۆشت پێم و، بەتووڕەیی منی بەجێ دەهێشت.... جارێکیان بەکرەشێت میوانم بوو. کاتی نوێژ هاتبوو، هەستام نوێژەکەم بکەم، کەچی گوتی: تۆ بۆچی نوێژ دەکەیت؟ گوتم چۆنکە موسڵمانم و نوێژکردن پێویست کراوەلەسەرم. "گوتی: ها موسڵمان! موسڵمان لەلایەکەوە، نوێژ دەکەن و لەلایەکی دیکەشەوە، دزی دەکەن، دەستی خەڵک دەبڕن، جاسووسی دەکەن، خوێنی خەڵک دەڕێژن..." گورج قسەکەم پێ بڕی و گوتم: "وس بە! تۆ ئەمانە هیچیانت لەمن نەدیوە". گوتی: "تۆ کە شێخی دەروێشیت و موسڵمانیت، تۆ بوویت ئینگلیزەکانت هێنایە کوردستان بەرامبەر بەهیچ. دوایش دەرتنەکردن، تا ئەوان تۆیان دەرکرد، دەبڕۆ بخۆ، تۆ خائینیت. بەکر زۆر دەمشڕ و بێناموس بوو. وایدەزانی دەرکردنی ئینگلیزەکان حەڵوا خواردنە. هەر بەو کەرێتییە مایەوە، تا ئینگلیزەکان سلیان سارد کردەوە.

کە شێخ ئەوەی فەرموو، لێم پرسی: **"بۆچی بەکر سیدقی موسڵمان نەبوو؟"** شێخ فەرمووی: **"بەکر سیدقی خەڵکی ئەسکەر بوو، لە هەققەکان بوو. پێیوابوو هەر ئەوان لەسەر هەقن".** لێرەدا شایانی باسە کە کاتی خۆی لەمامۆستا رەفیق حیلمیشم بیستووە کە بەکر سیدقی هەققە بووە، بەڵام لای هەموو کەسێک باسی نەکردووە. هەر لەبارەی بەکر سیدقییەوە شێخ فەرمووی: **"بەکرەشێت منی تاوانبار دەکرد کە گوایە ڕقم لەپشدەرییەکانە. راستییەکەی ئاغاکانی پشدەر ڕقیان لەمن بوو، خیانەتیشیان لەمن کرد. دوایش هێندێکیان بوونە نۆکەری ئینگلیز و نووری سەعید. بەڵام بەکرەشێت پێیوابوو، ئەوانە کوردی باشن، دەچوو پارە و چەکی دابەشدەکرد بەسەریاندا. ئەو کەرە پێیوابوو کە پشدەرییەکان لەتەنگانەدا دەیپارێزن، چاکیان پاراست".** هەر لەم بارەیەوە شێخ فەرمووی: بەکرەشێت چەند شێتێکی لەبابەتی خۆی کۆ کردبووەوە، وەک خولەی جەودەت (مەحموود جەودەت) و کێ و کێ . ئەحمەد نەقیب لەمەدا گوتی: بەڵام ئێمە بیستوومانە کە مەحموود جەودەت کوردێکی باش بووە. ئەوجا شێخ فەرمووی: خولە خوا هەڵناگرێ، کوردێکی باش بوو، کە بەکر کوژرا هات بۆ لام و گوتی: ئەی هاوار! پاشا شەهید کرا، ئای دەستی شکاوم، دەگریا. گوتم: خولە بڕۆ خۆت بشارەوە،

سەرەش دێتەسەر تۆ. بەڵام خولەشێت بوو، گوتی: "ئەوەی دەست دەبا بۆ من هێشتا لەدایک نەبووە... ئەوەبوو خولەیان گرت و ملیان کرد بەپەتدا".

لێرەدا بەپێویستیدەزانم بۆ مێژوو ئەوە رۆن بکەمەوە، کەپاش دامەزراندنی فەرمانداریێتیی کوردستان بەسەرۆکایەتیی شێخ مەحموود، چەند ئەفسەرێکی کورد کە لەسوپای عوسمانیدا بوون، گەڕابوونەوە کوردستان و چووبوونە سوپای کوردستانەوە، لەوانە جەمال عارف کەرکووکی و مەحموود جەودەت و کامیلی حەسەنەفەندی و ئەحمەد بەهجەت و، وا بزانم قالەی ئایشەخانیش (لەمەی دواییان دڵنیا نیم) لەخزمەت شێخ دا مانەوە تا ئینگلیزەکان عێراقیان کرد بەدەوڵەت و، باشووری کوردستانیان نووساند بەعێراقەوە، ئەوجا ئەمانە چوونە نێو لەشکری عێراقەوە، جارێکیان مەحموود جەودەت لەبەغدا دەچێ بۆ لای کاربەدەستێکی حکوومەتی عێراق کەنێوی عبدولقادر سەنەوی (عبدالقادر سنوی) (11*) دەبێ، کە ئەویش هەر کورد دەبێ و، داوای ئەوەی لێدەکات کەخزمەتەکەی لەسوپای کوردستاندا وەک مووچەی مانگانە و پلەی فەرمانبەرێتی بۆ حسێب بکەن. بەڵام ئەو عەبدولقادرە پێی دەڵێ: تۆ تا ئێستە جەردەبوویت و، ئێستەش هاتوویتەسەر ئێمەو، دەتەوێ داوای ماف بکەیت لێمان؟ مەحموود جەودەت پێیدەڵێ: "ناماقووڵی مەکە، جەردە نەبووم، خزمەتی کوردستانم کردووە، لەخزمەتی شای کوردستاندا بووم، ئەوەتا کوردستانیان خستووەتە سەر عێراق و هاتووم داوای مافی خۆم دەکەم". عەبدولقادر سەنەوی جنێو دەدا پێی و بەشێخ مەحموودیش. مەحموود جەودەت کابرایەکی توندڕەمار دەبێ، دەمانچەکەی دەردەهێنێ و دەیداتەبەر گوللە و دەیکوژێ. لەمەوە مەحموود جەودەت دەگیرێ، دادگە فەرمانی لەسێدارەدانی دەدا. بەڵام بەکر سیدقی کە ئەمە دەبیسێ دەستبەجێ مەحموود جەودەت بەرەڵا دەکات و دەبێژێ: دەستی خۆش بێ.

پاش شەهیدکردنی بەکر سیدقی لەمووسڵ بەدەستی ناسیۆنالیستەعەرەبەکان و بەهاوکاری ئینگلیزەکان، مەحموود جەودەت، جارێکی دی دەگیرێتەوە و لەسێدارەدەدرێ. لەسێدارەدانی مەحموود جەودەت، کسپەلەجەرگی نیشتمانپەروەرانی کورد هەڵدەستێنێ و، هۆنەری گەورەی کورد مامۆستا عەبدوڵڵا گۆران (1904–1962) بەهۆنراوەیەکی زۆر بەسۆز شیوەن دەکا بۆی. جا، ئەز بەر لەوەی بەخزمەت شێخ مەحموود بگەم، باسی مەحموود جەودەتم لەگەلێک کەس بیستبوو، بەتایبەتی لەئەفسەر جەمال عارف کەرکووکی و شێخ سەلامی هۆنەر (شاعیر) و مامۆستا رەفیق حیلمی. شێخ سەلام و مامۆستا رەفیق حیلمی شەوی پێش

لەسێدارەدانی مەحموود جەودەت، چووبوونە بەندیخانە لەبەغدا بۆلای و، باسی ورەبەرزی و بێباکی و ئازایەتیی مەحموود جەودەتیان دەگێڕایەوە. لێرەدا حەز دەکەم ئەوەش بخەمە بەرچاو کەقسەکانی ئەو عەبدولقادر سەنەوییە بەرامبەر بەمەحموود جەودەت و شێخی نەمر، ناماقوولییەکە تاسەری هەڵدەگرێ. بەڵام کوشتنی عەبدولقادریش لەسەر قسەیەک، هەر چەندەناشیرین و نانیشتمانپەروەرانەش بێ، راست نییە. هەروەها لەسێدارەدانی مەحموود جەودەتیش کەلەسەر رۆمەت (شرف) ی خۆی و سەرۆکی نەتەوەکەی و نیشتمانەکەی، ئەو کارەنابەجێیەی لەدەست دەرچووە، ئەوەش هەر نادروستە .

مامۆستا رەفیق حیلمی دەیفەرموو: "مەحموود جەودەت بۆیە لەسێدارە نەدرا، چۆنکە عەبدولقادر سەنەوی کوشتبوو. عەرەبە شۆڤێنیستەکان بەئاشکرا دەیانگوت: سەگێک سەگێکی دیکەی کوشتووە". مەحموود جەودەت، بۆیە لەسێدارەدرا، چۆنکە کوردێکی نیشتمانپەروەر بوو و، پشتگیریی بەکر سیدقی کردبوو. شایەنی باسەلێرەدا کەمامۆستا رەفیق حیلمی خۆی حەزی لەچارەی بەکر سیدقی نەدەکرد و، دەیگوت : بەکر هەر کوردێک لەگەڵی نەبووایە، بەپیاوی ئینگلیزی دەدایەقەڵەم ".

ئەم رووداوە، خۆی لەخۆیدا هەڵوێستی بەکر سیدقی بەرامبەر دەوڵەتی شێخ مەحموود کە عەبدولقادر سەنەوی بە "جەردەیەتی" داوەتەقەڵەم، دەخاتەروو، کە بەکر سیدقی دژی شۆرشی شێخ مەحموود نەبووە، ئەگەر چی شێخ مەحمووديشی بەوە گوناهبار کردووە، کە بەبیروڕای وی، نەیتوانیوە " ئینگلیزەکان لەکوردستان دەربکا ".

جا ئێستە وا هاتووینەتە سەرباسی بەکر سیدقی، زۆر بەپێویستیدەزانم بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەو ناڕاستییانەی کە دوکتۆر کەمال مەزهەر بڵاوی کردوونەتەوە بەرامبەر ئەم کوردە مەردە کە ئێستەچووەتە جێی هەقی خۆی و، دەسەڵاتی ئەوەی نییە لەسەر خۆی بکاتەوە، بێمە قسە و، هێندێک راستینە بۆ مێژوو تۆمار بکەم. دوکتۆر کەمال مەزهەر ساڵانی ساڵ، رژێمی تاوانباری سۆڤێتی بە رزگارکەری گەلانی ژێردەستە دادەنا، بەڵام ئەم هەڵوێستە، رێی ئەوەی لێنەدەگرت کە نەبێتە سکرتێری دوژمنێکی ناسراوی سۆڤێت و کۆمۆنیزمی وەک مامۆستا مەسعوود محەممەد و، ژمارەیەکی زۆری نووسینەکانی دوکتۆر کەمال لەبەرهەمی ئەرمەنییەکان و رووسەکانەوە وەرگیراون، بێ لێکۆڵینەوە و تۆێژینەوە. ئەورۆش لەبەر خاتری رژێمی تاوانباری بەعس، بەپێی پیلان، لەمێژووی کورددا ساختەکارێتی دەکا. لەلایەکەوە کتێب دەردەکا لەسەر "شۆڕشی ساڵی 1920ی عێراق و شۆڕشی کوردستان بەسەرۆکایەتیی شێخ مەحموود بەبەشێک لەشۆڕشی عێراق دەداتە

قەڵەم". لەکاتێکدا هەر کەسێک کە ئەلفوبێی مێژووی کورد بزانێ، دەزانێ شۆرشی شێخ مەحموود پێوەندیی بەڕاپەڕینی خەڵکی عێراقەوە نەبووە. شێخ مەحموود، گۆڕ هەڵتەکێنە! لەلایەکی دیکەوە و، هەر لەبەر خاتری بەعسییەکان دەنووسێ کە بەکر سیدقی پێوەندیی بە کوردایەتییەوە نەبووە. ئا لەم بوارەدا، دەپرسم: "ئایە ئەگەر ئەوڕۆ لەجیاتی بەعسییەکان، بەکر سیدقی لەبەغدا فەرمانڕەوا بوایە، دوکتۆر کەمال، گەلێک چیرۆک و داستانی پێکەوە نەدەنا بۆ پەسندان (مدح) ی بەکر سیدقی؟".

بەعسییەتاوانبارەکان، هەر لەسەرەتای هاتنەسەر کارەوە لەشوباتی 1963 دا، هەوڵیاندا بە بەکر سیدقی بگەفن. تەنانەت لەدادگەکەیاندا لە پرۆفیسۆر ئیبراهیم کوببەیان (کە ئەو کاتە بەتۆمەتی کۆمۆنیستێتی گرتبوویان)، پرسی: "مامۆستا بیروڕات چییە بەرامبەر بزووتنەوەی بەکر سیدقی؟ مامۆستا کوببە مەردانە گوتی: " لە بزووتنەوەی بەکر سیدقییم نەکۆڵیوەتەوە، لەبەر ئەوە ناتوانم لەم بارەیەوەهیچ بێژم". ئافەرینی لێ بێ و، رووی ئەوانەش سپی نەبێ کە بۆ پارە و بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆیان، راستی دەشارنەوە.

ئێستەش دەمەوێ ئەم چیرۆکەی خوارەوە بۆ مێژوو بگێڕمەوەو مەبەستیشم لەمە، هەر خزمەتی مێژوو و راستبێژییە:

هۆنەری کۆچکردوو، ئەوڕەحمانی شەرەفکەندی (هەژار) (1921–1990) کە لە پەنجاکاندا لەبەغدا بەدزییەوە دەژیا و، لەگەڵ من دۆستایەتییەکی توندوتۆڵی هەبوو، دەمێک بوو بەدەست نەخۆشیی سیلەوە دەیناڵاند. ساڵی 1954 نەخۆشییەکەی تەواو زۆری بۆ هێنابوو، بەڵام لەنەخۆشخانەی سیلدارەکان لە"تویثە" وەریاننەدەگرت. لەبەر ئەوە ناچار بووم تکا لە "عەقیدی موتەقاعید" ئەمین رەواندزی بکەم کە بمبا بۆ لای پیاوێکی دەستڕۆیشتوو، کە ئەو قسە لەگەڵ بەرێوەبەرێتیی نەخۆشخانەکە بکات. ئەمین رەواندزی بردمی بۆ لای نوورەدین مەحموود، کۆنەفەرماندارى گشتیی سوپای عێراق، کەلەو کاتەدا تەقاویت کرا بوو. نوورەدین مەحموود، ئەو پیاوەبوو، کە دوو ساڵ لەوەبەر (1952) پاش ئاژاوەیەکی یەکجار سەخت لەبەغدا، کە بە راپەڕینی تشرین (انتفاضەتشرین) نێویرۆیوە، وەسی عەبدولئیلا (الوصی عبدالالە) تکای لێکرد، کە حکوومەت بگرێتەدەست خۆی، بۆ ئەوەی تانج و تەختەکەی رزگار بکا. نوورەدین مەحموود، حکوومەتی گرتەدەست و ئاژاوەکەی زوو کوژاندەوە. دوای ئەوە بەماوەیەکی کەم تەقاویت کرا. کە چووینەلای نوورەدین مەحموود، ئەمین رەواندزی لەبەردەمی نوورەدین مەحمووددا روویکردە من و گوتی: "پاشا کوردە، گوتم: "دەزانم، چۆنکە عەقیدی تەقاویت کراو محەممەد عەلی کوردی باسی

پاشای کردووەبۆم". ئەوجا نوورەدین مەحموود باسی ئەوەیکرد کە هەورامییە و لەبەغدا لەدایک بووە و، کوردی زۆر کەم دەزانیێ. جا لەبەر ئەوەی هاوین بوو، هەوا زۆر گەرم بوو، لەحەوشەی ماڵی پاشا دانیشتبووین، نوورەدین مەحموود منی بردەژوورەوە و کتێبخانەکەی پێشانمدا کە گەلێک کتێبی کوردی و سەربە کوردی تێدا بوو. نوورەدین مەحموود گوتی: "ئەز شاگرد و سەربازی شەهید بەکر سیدقی بووم. ئەو منی پێگەیاند. کەزانی کوردم یەکسەر رێی پێشکەوتنی لەسوپادا کردەوە بۆم". ئەوجا گوتی: "شەهید بەکر کوردێکی زۆر ئازا و چاونەترس بوو. لەو باوەڕەدا بوو کە سوپای عێراق دەبێ بەدەست کوردەوەبێ، تا بتوانن لەهەلێکدا کارێک بۆ کورد بکەن!". کە ئەوەیگوت، منیش و ئەمین رەواندزیش گوتمان: "پاشا، خۆ هەلێکی زۆر باش هەڵکەوت بۆ جەنابتان، بۆچی بەکارتان نەهێنا؟"

نوورەدین مەحموود گوتی: "کە وەسی منی بانگ کردەلای خۆی و رووینا لێم حکوومەت بگرمەدەست، هێشتا بەڵێنی تەواوەتیم نەدابوو پێی بیکەم، بەڵام بەتەمای کردنی بووم، کە فەرمانی جووڵانی فیرقەی کوردستانم دا لەکەرکووکەوە بۆ بەغدا و، دەستبەجێ پێوەندیم بە ئەفسەرەکوردەکانەوە کرد، تەنێ دوانیان ئامادەبوون کە هاوکاریم بکەن، یەکێکیان محەممەد عەلی کوردی بوو کە خانەنشینە و لەسوپادا نەماوە، بەڵام ئەفسەرێکی باشە. لەبەر ئەوە سەری نەگرت". لێرەدا گوتم: "پاشا، ئەز لەسەرەتای ژیاندام و رایەم ناکەوێ ئامۆژگاریی یەکێکی وەک جەنابت بکەم، بەڵام نەدەکرا زووتر لەنێو سوپادا کۆمەڵە ئەفسەرێکی کورد دروست بکەیت و،جۆرە دەروێستیی (التزام) یەک لەنێوانیاندا پێک بهێنیت بۆ رۆژی تەنگانە؟!"، نوورەدین مەحموود گوتی: "سوپا وەک زانستگە نییە (سەرنج: ئەو دەم هێشتا لەزانستگە خوێندکار بووم) هەروا بەهاسانی پێوەندیی بەیەکەوە بکرێ و کۆمەڵە دروست بکرێ. ئەوەی بەسووسەیەک شتێک دەربکەوێ لێی، چارەنووسی، یان گرتنە، یان مردنە".

قسەکانی نورەدین مەحموود راست بوون، چۆنکە دوایی لەمحەممەد عەلی کوردیم پرسی، گوتی: "راستە، وابوو، پێوەندیی بەمنەوە کرد، بەنیازی کودەتا (انقلاب) و، منیش بەڵێنداپێی تا مردن لەگەڵی بم". شایانی باسە محەممەد عەلی کوردی گوتی: "نورەدین مەحموود، هەر لەسەرەتای هاتنەسەر کارییەوە، دەستنێژی بەکر سیدقی بوو، ئێمە هەمووومان سوپاسبێژی بەکر سیدقیین، کەتوانیمان بێینە نێوسوپای عێراقەوە"، بێجگە لەوەش، خۆم پاش هاتنە سەرکاری نورەدین مەحموود بەدوو رۆژ، لەبەغدا گیرام و، چەند هەفتەیەک خرامە بەندیخانەی ئەبوغرێبەوە. هەموو ئەو سەربازانەی کە پارێزگاریی بەندیخانەکەیان دەکرد و، هەموو ئەو سەربازانەی لەسەر جادەکانی بەغدا وەستابوون، کورد

بوون. بەڕێز جەلال بێتوشیش گیرابوو، ئەویش هەر لەبەندیخانەکەی ئێمەبوو، ئەو دەزانێ کە سەربازەکانی بەردەرکەی زیندان، سەموون و پیڤاز و مەکینەی تەراشیان دەهێنا بۆمان. مەبەستم لەم چیرۆکە ئەوەبوو کە بەبەڵگە ساخیبکەمەوە کە بەکرسیدقی کوردێکی نیشتمانپەروەر بووە.

ئێستە بۆ ئەوەی بەڵگەی کوردبوون و کوردایەتیکردنی بەکر سیدقی باشتر ڕۆن ببێتەوە، ئەجا لەزمانی دوژمنەکانییەوە، واتە عەرەبەشۆڤێنیستەکان، چەند بڕگەیەک لەکتێبی (العراق الثائر) وەردەگرین، کە حکوومەتی عەرەبی ناسیۆنالیستی سووریە لەرۆژانی یەکەمی کودەتای قاسم دا لەعێراق، دەریانکرد و، لەچاپخانەی حکوومەت لەدیمەشق چاپکرا، تا بزانین ئەوانە لەبارەی بەکرەوە چی دەبێژن: "... فلما اعلن الفريق بكر صدقى تمردەعلى حكام بغداد و قام بانقلابەالعسكرى فى 11 آب 1936 هلل لەالشعب و اعتبرەبدايةالخلاص من الاستعمار الانگليزى و فاتحةالتحرير من الفوضى و التآخر و الضائقهة و الحرمان .....الخ .... و لكن بكر صدقى كان متهما ايضا بانەعدو للقومية العربية فى العراق، و انه على جرائته و اقدامەكان عاجزا عن قيادةالشعب العراقى قتادەسليمة... فهو لم يدرک اهمية الشعور بالقوميهة العربية فى العراق ...الخ ... و مع ان بكر صدقى بطل الانقلاب كان يؤمن، باستقلال العراق، الا انەلم يتجاوب قط مع القضية العربيه و لا آمن بها ... الخ ... كان بكر صدقى يريد ان يقلص النفوذ الانگليزى فى العراق. و كان يهدف، فعلا مهما كانت اتجاهاته و افكاره، لانشاء عراق مستقل لايرتبط بالعروبة ارتباطا وثيقا، و لكنه عراق نظيف بعيد عن تأثير دوائر التجسس البريطانية...الخ ... اراد (بكر) تقوية الجيش و تسليحەفعلا، ففاوض ايطاليا و المانيا بأنشائها بشروط سهلة و دعوه لحضور مناورات جيشها. و لما كان (بكر) فى الطريق يحمل مسودات الاتفاقيات هذه قتل فى مطار الموصل ... و لكن خطأ بكر صدقى انەتنكر لكل من يقول بالعروبة فى قلب الجيش و ابعد عددا كبيرا من القادةالعرب ...الخ (العراق الثائر. من منشورات الفرع الثقافى العسكرى. مطبعةالحكومه بدمشق) (13*).

ئەوجا دەبێ بگەڕێینەوە سەر کرۆکی باسەکەمان، بەڵام چی بکەین قسە قسەدێنێ:

ئێوارەی، وەک کوردەکە دەبێژێ، نانێکی دەروێشی (برنج و شلەیەک) خرایە بەردەممان و هەموو پێکەوەلەگەڵ شێخی نەمر شێومان کرد و، ئەوجا پاش چایی خواردنەوە، ماڵاواییمان لەکۆنەشای کوردستان و "کۆشک و تەلار" ە دەرەبەگانەکەی!! کرد و، کەوتینەرێ بەرەو سلێمانی. سەعاتێک پاش نیوەشەو، بەجێبەشڕ هاتینەوە سلێمانی. لەرێ زۆر بێزاریی خۆمان دەربڕی، بەڵام شێخ ئەحمەد هیچ قسەینەکرد، تا گەیشتینەوە سلێمانی، ئەوجا گوتی:

"جارێکی دی کەسەفەرێکمان پێکەوەکرد، بەجێبەکەی ئێوەسەفەر دەکەین!" . ئێمەش گوتمان: "کەی ئێمە جێبمان هەیە؟" ئەحمەد گوتی: "جا ئێوە کەشتێکی لەمە باشترتان نییە، ئەم بۆڵەبۆڵە چییە دەیکەن بەسەرمدا. ئێوەکۆشک و تەلاری شێخی گەورەتان بەچاوی خۆتان دی. هیچ نەبێ شێخی بچووک، جێبێکی هەیە. خۆ شێخ مەحموود ئەوەشی نییە".

راستییەکەی، ئەو رۆژە زۆر بەزەییم بەشێخ مەحمووددا هاتەوە، خەفەت و پەژارەیەکی خەست و خۆڵ سەرودڵمی داگرتبوو و، گەییم لەخۆم دەکرد کەچۆن رووم نەهات بەشێخی نەمر بێژم: رێم بدات مانگێک لەخزمەتیدا بم. ئەو بیرەوەرییەکانی خۆی باس بکات و، منیش بیانوسمەوە. بڕیارمدا بەهۆی ئەحمەدەوە بەڵێن وەربگرم لێی بۆ ئەم مەبەستە،داخی گرانم رۆژگار نەخشەیەکی دی کێشابوو.

هاوین بڕایەوە و پایز هات و چوومەوە کەرکووک بۆ سەرکارەکەم. رۆژ رۆژی 9ی تشرینی یەکەمی 1956 بوو، پاش نیوەڕۆیەکی زوو بوو کە لەقوتابخانەوە دەگەڕامەوە بۆماڵێ، لەپردی خاسە پەڕیمەوە، هەستم بەجووڵە و بزووتنەوەیەکی نائاسایی دەکرد لەنێو شاردا. جادەکان بەدرێژایی چەند کیلۆمەترێک بەئۆتۆمبێل گیرابوون، خەڵک هەموو شپرزە و شڵەژاو، هێندێک دەگریان، هێندێک رایاندەکرد، سەتان دەروێش زیکریان دەکرد، دوکانداران دوکانەکانیان دادەخست. کە گەیشتمە بەرگەراجی سلێمانی، کامەران موکریم دی، بەخێرهاتنم کرد و، لەوم بیست کە شێخ بەیانیی ئەو رۆژە لە نەخۆشخانەیەکی بەغدا کۆچی دوایی کردووە. هەتا دەهات دنیا دەخرۆشا. سەتان ئۆتۆمبێل لەمووسڵ و هەولێر و دیالە و بەغدا و شارەکانی دیکەی عێراقەوە هاتنەکەرکووک و لەگەڵ سەتان ئۆتۆمبێلی دیکەی کەرکووکییەکان روویان کردە سلێمانی. تەرمی پیرۆزی شێخ مەحموود بەکەرکووکدا برایەوە سلێمانی.

رۆژی ناشتنی شێخی نەمر قیامەتێک بوو بۆ خۆی لەمێژووی نەتەوەی کورددا، نێزیکەی ملوێنێک کەس رژابوونە سلێمانی و، دەستکرا بە خۆپێشاندان دژی رژێمی داگیرکەری عێراق، کە ئەویش بەگوللە وەرامی جەماوەری بێزاربووی دایەوە، گەلێک کەس بریندارکران، ئەختەری ژنی رەشۆڵێ گۆرانیبێژ، کەسەرکردەی کۆڕێک خۆپێشاندەری دەکرد، بەگوللەی داگیرکەران شەهیدکرا، تەنانەت تەرمەکەی شێخ مەحمووی نەمریش چەند گوللەیەکی بەرکەوت .

ئەرێ .... شێخ مەحموود بەلەش مرد، بەڵام ئەوەتە بەگیان و بیرەوەری لەنێو خۆماندا زیندووە. شێخی نەمر سەربەرزی بۆ خۆی و ، سەرشۆڕی و رووڕەشی بۆ دوژمنان بەجێ هێشت . جێی بەهەشتی بەرین بێ.

پەراوێزەکان

(1) و (2) و (3) : لەگەڵ شێخ ئەحمەد و حاجی عەزیز و مەلا عومەری گۆلێ چیرۆکی خۆش و پڕگاڵتەمان پێکەوە زۆرترە. سەیر ئەوەیە ئەحمەد لەسەرەتای شەستەکانەوە، پاش ئەوەی ماوەیەک لەرۆمانیای، بەقسەی کۆمۆنیستەعێراقییەکان "تێروتەسەل" و، (لەراستیدا لەبرساندا مردوو) یەک دوو ساڵ خوێندی، ئەوجا هاتە ئەڵمانیا و لە ئەڵمانیا ساڵانێکی دوور و درێژ لەیەکەوەنیزیک بووین. وا لێرەدا بەزمێکی خۆشی ئەم برادەرانەدەگێڕمەوە بۆ پێکەنین:

لەپاش تەواوکردنی خوێندنی قوتابخانەی نێوەندیی، ئەز چوومە بەشی زانستیی لەقوتابخانەی دوانێوەندیی سلێمانی و، ئەحمەد و عەزیز و مەلا عومەریش چوونە بەشی وێژە (ادب). ژووری هەر دوو پۆلەکە (هی ئێمە و هی ئەوان) لەتەنیشت یەکەوەبوون. بەرێکەوت کچێکی دیان (مسیحی) لەبەشی وێژەدا دەیخوێند، چۆنکە لەقوتابخانەی دوانێوەندیی سلێمانی کچان، بەشی وێژە نەبوو. ئەم کچە، سرەکەی لەتەنیشت سرەکەی مەلا عومەرەوە بوو. زۆرتریش هەر لەگەڵ مەلا عومەر بەحەوشەی قوتابخانەکەدا دەگەڕا و قسەی دەکرد.

رۆژێکیان مامۆستای زمانی عەرەبی، عەزەهەڵدەستێنێتەسەر تەختەو، رستەیەکی پێدەنووسێ و دەبێژێ ئەم رستەیە(اعراب) بکە: لەرێزمانی عەرەبی دا (جار و مجرور) هەیە کەدەبێ ببەستری (متعلق) بەبەشێکی رستەکەوە. کەعەزەدێتەسەر (جار و مجرور) مامۆستا لێیدەپرسێ بەستراوە (متعلق) بەچییەوە، عەزەگەلێک شت دەڵێ، بەڵام مامۆستاکە هەر دەبێژێ وا نییە. لەوەوە عەزە سەری لێدەشێوێ و هیچی پێ نامێنێ، کەتەماشای مەلاعومەر دەکات لەتەنیشت (میلۆ) وە دانیشتووە و دەخنێتەوە، دەڵێ، جا کە ئەمانەهیچیان نەبن، کەواتە(جار ومجرور) ەکە(متعلق) ەبەگونی مەلاعومەرەوە. هەر ئەوەدەڵێ و مەلا عومەر وەک فیشەکەشێتەراست دەبێتەوە و دەست دەداتەیەخەی. مامۆستاکە، کەکوردی تێناگا و نازانێ عەزەچی گوتووە، دەقیڕێنێ بەسەریاندا و دەبێژێ: دەستبەردەن لەیەک. قوتابییەک بەعەرەبی تێیدەگەیەنێ کەعەزەچی گوتووە، ئەو دەمە مامۆستاش دەپچڕێ لەبەر پێکەنین و قوتابیش هەموو پێدەکەنن. هێندێک هەوڵدەدەن لەیەکیان بکەنەوە. لەمەدا هەرا زل بوو و ئێمەش کە گوێمان لەهەرا و هۆریا بوو ژوورو پۆلمان بەجێ هێشت، کە تەماشام کرد مەلا عومەر رەنگی تێکچووە و هەناسەی سوار بووە و جنێو دەدا. گوتم ئەوەچییە؟ گوتی: راوەستە بزانە ئەوەی باسی شتومەکم بکات چۆن لەدارەڕای جسناتی دەبەم و قوتابخانەی بەجێ

هێشت. دوایی هومووومان زانیمان چییە. سەعاتێکی پێنەچوو ئێمەش لەپشوودا بووین، مەلا عومەر بەقەمەیەکەوەخۆی کرد بەقوتابخانەدا. زۆربەی زۆری ماموٚستایان و قوتابییان لەبەر پێکەنین نەیاندەتوانی هیچ بکەن، بەڵام دوایی قەمەکەیان لەدەستی مەلا عومەر سەند و دەستمان پێکردنەملی یەک و بەزمەکە کۆتایی هات. بەڵام ئەم چیرۆکە وەک پەندی پێشینیانی لێهات، هەر کاتێک باسی (جار و مجرور) بهاتایە پێشەوە، دەبوو بەپێکەنین و، دەمانگوت بەستراوە بەگونی مەلاعومەرەوە و، تەنانەت مەلا عومەر خۆشی پێدەکەنی.

4)– بزووتنەوەی شۆڤێنیزمی عەرەب و فارس و ترک لەبیستەکانی ئەم سەتەیەوە زۆر پەرەی سەند، بەتایبەتی پاش دروستکردنی دەوڵەتی ناسیۆنال بۆ ئەم سێ گەلە. دەوڵەتی ترک بەسەرکردەیەتیی مستەفا کەمال (ئەتاترک) لە 1924/1923 دا و دەوڵەتی فارس بەسەرکردەیەتیی ڕەزاخان (پەهلەوی) لە و دەوڵەتی عەرەب بەسەرکردەیەتیی بنەماڵەی شافەیسەڵ لە 1921 دا. پاش مردنی فەیسەڵی یەکەم، شا غازی پێوەندییەکی توند و تۆڵی بەئەڵمانیای نازییەوەبەست و پڕۆپاگەندەی یەکێتیی عەرەبی دەکرد، هەتا لە 1939/4/4 دا بەرووداوی وەرگەڕانی ئۆتۆمبیل مرد (کە دەڵێن دەستی دەزگەی نهێنیی بەریتانیای تێدا بووە). ڕەشید عالی گەیلانی کە سەرۆکوەزیرانی عێراق بوو، بەتەمای نەهێشتنی دەسەڵاتی بەریتانیا بوو لەعێراق، بەپشتیوانیی ئەڵمانیا. بەڵام هێزەکانی بەریتانیا کەلەحەبانییە(حبانیة) مۆڵیان بەستبوو، لە 1941/6/2 دا حکوومەتی گەیلانی یان خست و گەیلانی رای کرد بۆ ئێران بۆ لای ڕەزاخانی دۆستی و لەوێ مایەوە تا پاش کودەتای قاسم لەدا. کە گەڕایەوە بەغدا جارێکی دی هەوڵی کودەتای دایەوە، بەڵام گیرا و خرایە زیندانەوە.

5)– پاش کودەتای ژەنەڕاڵ قاسم لەبەغدا لە 1958/7/14 دا کە بوو بەهۆی هەڵتەکاندنی رژێمی شایەتی و دامەزراندنی رژێمی کۆماری لەعێراقدا، گەلێک کەینوبەین و راپەڕینی نهێنیی سەردەمی شایەتی کەوتنەروو، لەوانە نامەیەک بوو کە لەدەزگەی ئاسایشی (دائرةاللاءمن) ی کەرکووکەوە نێردرابوو بۆ سلێمانی و، داوای چاوخستنەسەری پتری ئەوانەکرابوو کەخەریکی چالاکیی کۆمۆنیستانە و جیابوونەوەخوازانەن. لیستەیەک نێو نووسرابوو، کەیەکەمین نێو، ئەز (جەمال نەبەز) بووم، ئەوجا ماموٚستا ڕەفیق حیلمی، فایەق هۆشیار (حاکم)، دکتۆر جەمال ڕەشید (بژیشک)، حەمەسالح دیلان، ئەحمەد غەفوور بابان (یەکێک بوو لەبەرپرسیارەکانی پارتی کۆمۆنیست لەسلیمانی)، ئیبراهیم ئەحمەد و، چەند نێویکی دی کەلەبیرم نەماون .

بەتایبەتی باسی حەمەسالح دیلان کرابوو، کە لەرۆژی ناشتنی ماموٚستا حەسەن تۆفیق دا بەقسە پەلاماری خاوەن مەزنێتی (فخامة) نووری سەعیدی داوە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە

رژێمی دوابڕاوی شایەتیی عێراق، کوردایەتی و کۆمۆنیستی، وەک یەک تێدەنواڕی و کوردایەتی لەکۆمۆنیستایەتی بەبڤەتر دەزانی.

6) – گۆڤاری (یەکێتیی تێکۆشین) کە لەساڵانی 1945/1944 دا وەک زمانی رەوشی پارتی کۆمۆنیستی عێراق (لقی کورد) دەرچوو (ژمارە 2یسالی 1) لەلاپەرە 7 دا دەنووسێ: ئەگەر سەیری حەرەکەتی شێخ مەحموود بکەین لەکاتێ کە ئەیەویست لەژێر نفووزی ئیستیعماری بەدەرەبەگیاتی کوردستان ئیدارەبکا .... (تەماشای جەمال نەبەز : گۆڤاری کۆمۆنیستانەی یەکێتی تێکۆشین 1944–1945 و ئیدیۆلۆژیی هوردەبۆرژوای مارکسیستی کورد بلاوکراوەی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانست و هونەر، ستۆکهۆلم 1988/2600 بکە).

7) – وشەی (جلخوار) لە "جلی خوار " ەوە نەهاتووە. وشەکە لەبنەڕەتدا "جر خوارە" جر لەزمانی کوردیدا بەمانای رەوشتوخوو، هەڵسوکەوت، دێ. لەکوردی باکووردا دەبێژێ "جرێ وی خراپە، واتە رەوشتوخووی خراپە. کە واتە"جلخوار" مانای رەوشت نزم.

8) – سمایل خانی سمکۆ لە /1923/10 دا چووەتەسلێمانی بۆ لای شێخ مەحموود، شێخ زۆر ریزی لێگرتووە. سمکۆش شێخ مەحموودی بەشای کوردستان زانیوە، رۆژنامەی "رۆژی کوردستان" لە 1923 دا گەلێک نامە و تەلەگرافی نێوان شێخ مەحموود و سمکۆی بلاوکردووەتەوە.

9) – بەکر سیدقی لە 1936/10/29 دا لەرێی کودەتای سوپاییەوە حکوومەتی عێراقی خست و حکوومەتێکی نوێی بەسەرۆکایەتیی حیکمەت سلێمانی رەواندزی دامەزراند و، چەند وەزیرێکی ناسراوی عەرەبی وەک کامیل چادرچی و جەعفەر ئەبو تمەن (جعفر ابولتمن) گرتەخۆی. بەڵام لە/1937/8 دا لەکاتێکدا بەفرۆکە دەیویست لەرێی مووسلەوە بچێ بۆ ئەڵمانیا، تا پەیمانی یارمەتیی سوپایی لەگەڵ ئەلمانیا ئیمزا بکا، لەیانەی ئەفسەران لەمووسڵ کوژرا.

10) – ئەم قسەیەم جارێکی دی لەمۆنیخ لەساڵی 1965 دا لەباوکی ئەحمەد نەقیب، واتە شێخ رەئووف بیست، چۆنکە لەکاتی دەستبەسەریی شێخ مەحمووددا لەبەغدا، شێخ رەئووف لەخزمەتیدا بووە.

11) بنەماڵەی عبدولقادر سنەوی (عبدالقادر سنوی) بەبنەچەو رەچەڵەک خەڵکی سنەن و وشەی " سنەیی" یەکەیان لەبەغدا کردووە بە "سنوی". ئەم بنەماڵەیە خزمی شێخ لەتیفی دانساز بوون لەسلێمانی، کە ئەوانیش هەر سنەیی بوون. شێخ لەتیف پیاوێکی زانا و،

لەپیشەسازیدا زۆر زیرەک و ژیهاتی بوو، بێجگە لە دانسازی، گەلێک پیشەی دیکەشی زۆر بەباشی دەزانی. پیاوێکی بەرۆمەت و کوردپەروەر بوو. کوڕەکانی، شێخ عەبدوللا و شێخ بابا عەلی، دۆست و هاورێی سەردەمی منداڵیم بوون، باخێکیان هەبوو بەرامبەر گردی سەیوان کە بە باخی شێخ لەتیف ناسرابوو .

12) – لەبەغداوەدەرچوو ، سەیوانەئامانجی
رێ چۆڵ کەن ئەی برای زازایی و کرمانجی
ئەو مەحموود جەودەتەی کەقیبلەی هیوا بوو
ئەو مەحموود جەودەتەی قەڵا بوو ، پەنا بوو
ئەو مەحموود جەودەتەی کەرۆژی تەنگانە
تۆڵەی بۆ دەسەندین لەئۆردووی بێگانە
ئەو مەحموود جەودەتەی سروشتی خاکی بوو
سەرتاپای کردەوەی پاکی بوو ، چاکی بوو
ئەو کوردە، ئەو مەردە، ئەو رۆڵەی هەڵکەوتە
ئەو زانا و ئەدیبە، ئەو مەحموود جەودەتە
رێ بەردەن با بڕوا بۆ سەیوان تابووتی
چاو شۆڕکەن لەئاستی توانج و تانووتی

(شیوەن و فرمێسک، عەبدوللا گۆران): مامۆستا گۆران لەساڵی 1954 دا فەرمووی: کورد دەیانتوانی کارێک بکەن کەمەحموود جەودەت لەسێدارەنەدرێ، بەڵام بێ غیرەتییان نواند.

13) – سەفیری ئەلمانیا لەعێراق، لەسەردەمی بەکرسیدقی دا (دوکتۆر فریتز گرۆبە) بوو. لەیەکێک لەراپۆرتەکانیدا لەسەر عێراق دەبێژێ: کاتێک بەکرسیدقی نەخشەی پاراستنی کوردستانی باسکرد لەگەڵم، بەدزییەوە پێمیگوت کەخۆی کوردە و بەتەمایە دەوڵەتێکی کوردی دابمەزرێنێ، کە کوردی عێراق و ئێران و ترکیا بگرێتەوە، ئەم دەوڵەتە دەبێ ئەوەی لەدەست بێ، سەربەخۆیی خۆی لەدەستدرێژیی دراوسێکانی بپارێزێ. (تەماشای نجدت فتحی صفوت، العراق فی مذکرات الدبلوماسیین الاجانب، لبنان 1969 ص 177 بکە) . **ئێدی قسەلەمەپاک و پوختەتر دەبێ، جەنابی دوکتۆر کەمال مەزهەر؟؟**

چەند سەرنجێک لەبارەی سەردانەکەمانەوە لە(شێخ مەحموودی نەمر)

تێبینی!

لەژمارەی پێشووی "سەکۆ" دا (ژمارەی نۆڤەمبەری 1997) وتاری " پاشنیوەڕۆیەک لە خزمەت شای کوردستان شێخ مەحموودی نەمردا " بڵاو کرایەوە، هێشتا ئەو ژمارەیە لەژێر چاپدا بوو، کە برا و هاوڕێی هەمیشەلەیاد، ئەحمەد نەقیب، بەرێکەوت بۆ سەردانێکی کورت هاتبووە ئەڵمانیا و، لەمۆنیخەوە تەلەفۆنی کردبۆم. هاتنی ئەحمەد، کە هەڵکەوتێکی سەیر بوو لەم کاتەدا، بوو بەهەلێک کە دەقی وتارەکەم بنێرم بۆی و، تکا بکەم لێی بیخوێنێتەوە، ئەویش چی دیکەی بەبیردا دێ لەبارەی ئەو سەردانەمانەوە لە شێخ مەحموودی نەمر، بیخاتەسەر کاخەز، تا ئەویش لە "سەکۆ" دا بڵاو بکرێتەوە. ئەحمەد لەپاڵ راگەیاندنی هەواڵی جەرگبڕی کۆچی دوایی هاوڕێی هێژامان عەزیز محەممەد کەبەشداری ئەو سەردانەمان بوو، ئەم نامەیەی خوارەوەی نارد بۆم، ئەوا منیش نامەکە وەک خۆی و، سەرجەمی ئەو بەشانەی کە پێوەندیییان بەو سەردانە و شێخی نەمرەوە هەیە، پێشکێش بە "سەکۆ" ی خۆشەویست دەکەم.

جەمال نەبەز
بەرلین 1997/11/11

بەناوی خوای گەورە و کوردستانی پیرۆزەوە

برای ئازیز و کوردپەروەر و نووسەری بیری کوردایەتی جەمال نەبەز

ئەم کاتە و هەموو کاتێکت باش. ئەم لاو وئەو لاکانت ماچ دەکەم .... بەخوا زۆر بیرت دەکەم، بەڵام قەدەر نەیهێشت ئەمجارە لێرەچاومان بەیەک بکەوێ. خوا یار بێ بەزوویەکی زوو یەک دەبینینەوە. ئەگەر هەواڵی برای کوردی لێقەوماوت دەپرسیت باشم و ئیشاڵا هەر باش دەبین و خوا لەسوڵتان مەحموود گەورەترە.

ئەوا بەتەپەتەپ و هەنگەشەلێ ئەم شۆرشەی دواییمان 35 ساڵی خایاند. داستانێکی خوێناوی و پڕ لەگاز (ی ژەهراوی) و ئەنفال و ناهەقی بوو، تا گەیشتە راپەڕینی بەهاری 1991. کورد بۆ جارێکی دی چوونەوە قامووس. ئێستە ئێمەی کورد پاش چەند مانگێکی کە پێدەنێینەساڵەوە کە وا باشووری کوردستان بەدەست خۆمانەوەیە. کوڕەجەمال ئەمە کەم نییە. خەونەکانی من و تۆ و هەزاران کەس هاتوونەتەدی. رۆژی کورد هەڵهات، بەڵام

بەداخەوە کار باش نارِوا بەرێوە.

چەچەنستان بەساڵێک رزگاری بوو. گەورەکەیان کوژرا، بەپەلە گەورەیەکی کەیان دروستکرد و ئەمە یەک و ئەوە دوو، سلۆڤینیا، کرواتیا، ئەرمینیا، بۆسنە، ئۆکرانیا، تاجیکستان .... هتد هەموویان رزگاریان بوو . ئەمڕۆ، مۆدەمۆدەی رزگار بوونە. لەبیرتە کاتی خۆی تەلەفۆنت بۆ کردم و گوتت: "لەشکری ترک ئاڵای لەسەر باکووری قبرس هەڵکرد ،بەڵام ئەمەسەرناگرێ". من گوتم " جەمال کورد دەڵێت: هەر شتێک شەوی بەسەردا رۆیشت، تەواو سەری گرتووە" . ترک بوون بەخاوەنی ملکی هێلێنی یەکان و بڕایەوە. مەسەلەکەی ئێمەش شەوی بەسەردا تێپەڕیوە. بەهەموو ناتەواوییەکیشەوە، ئیشاڵلا سەریگرتووە و، ئێمەی کوردی خواناس دەست بەنزاوەین بۆی .

وەرە پەنجا ملوێن خەڵک لەسەرزەوی خۆی بژی، کەچی نەک هەر دەوڵەتی نەبێ ،بەڵکو هەموو رۆژێکیش سەگ بەحەسارمان پێ بکەن. ئێمەلەسەگیش (دوور لەتۆ و هی وەک تۆ) و کوێلەش خراپترمان پێکراوە. خۆ سەگی ئەورووپا قەدر و رێزی زیاترەلەئێمە کە بەدەست بەغدا و تاران و ئەنقەرەو شامەوەدەناڵێنین. یەکێکیان دەڵێت "سۆسیالیستم" یەکێکیان دەڵێ "موسڵمانم"، یەکێکیان دەڵێت "دیمۆکراتم". مافی مرۆڤیشیان خستووەتەناو ئاودەستخانەوە (دوور لەسۆسیالیزم و ئیسلام و دیمۆکراتی). هەی هەزار نەحلەت لەهەموویان. رەبی مووی لێ بێ زمانی، پەنجەکانی هەڵوەرێ، هەر کەسێ گوڵشەن بەدەردی گوڵخەنی دۆزەخ بەرێ.

ئەوا کاتژمێر یەک و نیوی پاش نیوەشەوە، بەیانی دەڕۆمەوە کوردستان و، قەڵەمەکەم هێشتا کوڵ نەبووە. (ئەحمەد وا دیرەبەشیرستی تەواویت " قەڵەمت بەقووەتە" ! جەمال). بەڵام دووری تۆ لەمنەوە و من لەتۆوە زۆر ناخۆشە. لێرە دێتەوە بیرم کاتی خۆی تۆ لەگەراجێکدا دەخەوتیت.

(سەرنج : شێخ ئەحمەد باسی ساڵی 1967 دەکا، کەلە شاری ڤیرتزبورگ دەمخوێند و کارم دەکرد و، ئەو پارەیەی دەستم دەکەوت دەمدا بەچاپ و چاپەمەنی و کرێی پۆستەو مەسرەفی دیکەی یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا – نوکسە –و، نەمدەتوانی ئەپارتمانێک بەکرێ بگرم، بەڵام هەر لەگەراجەکەدا جێی خواردن دروستکردن و دووشکردن و تەوالێتی تێدا هەبوو. ئەحمەد کە نامەی دەنووسی بۆم، لەپشتی پاکەتەکەی دەنووسی: (لەناو گەراجەکەدا)، تا پۆستەبەر سەری لێنەشێوێ: جەمال نەبەز).

زۆرم لاسەیر بوو مرۆڤێک لەگەراجێکدا بخەوێ لەوڵاتێکی وەک ئەڵمانیا. ئەوجا لەبیرتە کە قبوولییەکمان لێنا و بڵ دەرچوو، تۆ تۆرایت و لەسەر چەرپاکەخۆت تەخت دا بەزەویدا، ئێمەش نانەکەمان بەرەحەتی خوارد و سوپاسی خوامان کرد . ئەوجا رووم کردە تۆ و گوتم:

جەمال، من لە هەموو ژیانمدا نەمدیوەخاوەن ماڵ لەمیوان بتۆرێ بەڵام وا دیاربوو تۆ خۆت بەمیوان دانا و منت بەخاوەن ماڵ. هەر بژیت بۆ کورد و کوردستان.

لەبیرتە جارێکیان کەمال فوئاد و ئەرجوومەند (سەدیق) نامەیان بەعەرەبی نووسیبو بۆم (ئەو ساڵە پێموایە سکرتێری کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد بووم)، تۆش هەڵەی رێزمانی عەرەبیت لێ دۆزینەوە و نامەکەمان بەراستکراوی ناردەوە بۆیان.

ئەوجا دێمەسەر باسی سەردانەکەمان لەشای کوردستان شێخ مەحموودی نەمر لەداریکەلی:

1) – یەکێکمان، لەبیرم نەماوە، کاممان بوو، داوای شۆرشی لەشێخ کرد، شێخ لەوەرامدا فەرمویِ: کاتی نییە... پەیمانی سەعدئاباد هێشتا ماوە. ئێستەپەیمانی بەغدای پێدەڵێن. لێماندەدەن و دەنگمان کپ دەکەن. ئەودەمە هەر کوڕی خەڵک بەکوشت دەدرێن و هیچی کە، چەند کەسێکیش پێیدەبنە پیاوی رۆژ.

2) – یەکێکمان بەشێخی گوت: تۆ لەم خانووەقۆڕینە بچکۆلەیەدا دانیشتوویت، بێگانە دێنەلاتان، ئەمە بۆ شانی شای کوردستان جوان نییە! (سەرنج: وا بزانم ئەو پرسیارە عەزیزی کۆچکردوو کردی: جەمال نەبەز). شێخ لەوەرامدا فەرمووی: من زۆر جار ماڵ و حاڵم پێکەوەناوە. خانووی جوانم دروستکردووە، بەڵام هەمووی بەفیرۆ رۆیشت. هەتاکو کورد نەبێ بەدەوڵەت، خانوو و ماڵ و سامان دروست ناکەم. چۆنکە هەمووی لەناکاو بەتاڵان دەبرێ.

3) – شێخ مەحموود روویکردە هەمووومان و فەرمووی: "کەس بەکەڵکی من نایەت، هەتاکو کوڕەکانی خۆشم خزمەتم ناکەن. لەوانەی خزمەتی من دەکەن، حاجی مەلا شەریفی سەعاتچی یە، ئەو هێندێک لیفەو دۆشەک و ناوماڵی کڕیوەبۆم و لەسلێمانییەوە کەلوپەل دەنێرێ بۆم. حاجی نامیقی خەراجیانیش یەکێکە لەپێشمەرگە کۆنەکانم کەهیچ کاتێک پشتمی بەرنەداوە. ئەویش و حاجی مستەفاش، شێخ جافەر کاکەلاویش بنکدار (وەکیل) یم دەکا. بەڵام ژێر تالی ریشی هەزار هێندەی تێدایە....هتد. هەروەها شێخ فەرمووی: "ئەوانەی کە دۆستی هەتا سەرم بوون و، لەشۆڕشدا پشتمیان بەرنەدا، شێخ حەمەغەریبی قەزانقایە(زاوای شێخ ئەحمەدی نەقیب بوو : ئەحمەد نەقیب) . هەروەها سەید نووری شێخ محێدینی کانی کەوە و کەریم بەگی هەمەوەند و داودبەگی جاف (کەلار) و سەی محەمەدی جەباری و جافرسان و شێخ مستەفای کەلبەزەو سەی ئەحمەدی نەقیب (ئەمیان لەحیجاز کۆچی دوایی کردووە: ئەحمەد نەقیب) و شەلی ناکەو کوێخا ئەمینی چوارتایی و حاجی سەی حەسەن و خەلیفەشێخ عیسای بەرزنجی و محەی سالەسوور و زۆری دیکە.

4) – شێخ فەرمووی: "کە ئینگلیزەکان من و شێخ حەمەغەریبیان لەئەندامانەوە هێنایەکوێت، میوانی باوکی ئەم شێخانەی ئەمڕۆی کوێت بووین (نازانم شێخ مەحموود سالم الصباح ی گوت یان یەکێکی دیکە، لەبیرم نەماوە: ئەحمەد نەقیب). شێخەکانی کوێت زۆر خزمەتی منیان کرد و دەهاتن بۆ لام، دڵخۆشییان دەدامەوە و دەیانبردم بۆ راوەنێچیر. رۆژێکیان ئینگلیزەکان فڕۆکەیەکیان ئامادەکرد کەبمبەنەوە بۆ "ناسرییە" (عێراق). منیش ماڵاواییم لەشێخی کوێت کرد و ئەم لاو ئەو لای یەکمان ماچ کرد و شێخی کوێت سەری نایەپەنا گوێم و گوتی: "یا شیخ یا ابن عمی، الانگلیز یعطونی آنی و الفرسان و الحراس فقط 8000 روپێ و هذا ما یکفی لمصاریفنا. ارجو ان تعفوا قصورنا اذا ما کنا قائمین بواجبنا". (ئامۆزا ئینگلیزەکان بەمن و سوارەکان و پاسەوانەکان 8000 رووپێ دەدەن. ئەمەش بەشی خەرجیمان ناکا. تکایە لە کەموکورتیمان ببوورن، ئەگەر نەمانتوانیبێ پێویستیی سەرشانمان بەرامبەرتان بەجێ بهێنین. ئەوجا شێخ مەحموود فەرمووی: ئێستەمن کوێخای داریکەلیم و ئەوانیش لەخوا بەزیاد بێ و خوا لێیان تێکنەدا پاشای کوێتن...!!).

جەمال گیان، ئەمانە، ئەو شتانەبوون کە شێخ باسیکردن، بەڵام لە وتارەکەی تۆدا نین. ئەوجا دێمەوە سەر باسی هەڵاتنی شێخ لەبەغداوە بۆ کوردستان لەساڵی 1941 دا، کە تۆ لەوتارەکەتدا پەنجەت راکێشاوەبۆی. محەی سالەسوور، شێخ مەحموودی لەبەغداوە بەئۆتۆمبیل فڕاند بۆ گەرمیان و، لەوێوە بەسواری گەیاندیانە داریکەلی و گەیشتە لەشکری کوردی دەور و پشتی سلێمانی و لەشکری پشدەریش هاتن بۆلای. بنەماڵەی بابەکراغا و ئاغاکانی هێرۆ و شێخ محێدینی سندۆلان بەشداریی ئەم هەڵمەتەیان کرد .

منیش تازەسواری ئەسپ دەبووم، تفەنگێکی شکاوم پێ بوو، لەخزمەت شێخ دا بووم. لەسیتەکەوە هاتین بۆ چایخانەکەی ئەزمڕ. لەوێ شێخ مستەفا قەراخی (کە متەسەریفی سلێمانی بوو) و بابەعەلی حەفید، نوێنەری حکوومەتی بەغدا بوون، مافی کورد دانی پێدا نەنرا و بەشێخیان گوت: "تۆ نابێ بجوولێیتەوە. ئەویش (شێخ مەحموودی نەمر) هەڵسایەسەرپێ و جنێوێکی خراپیدا بەشێخ مستەفا قەراخی. خەڵکەکە هەموو لەپشتی شێخەوەبوون. تەنانەت پۆلیسەکانیش گوتیان: بەقوربانت بین شێخ مەحموودی شێر. دانیشتنەکە سەری نەگرت و هاتینەوە سیتەک. لەشکری کورد لەسەر ماڵی شێخ جەلالی حەفید دەژیا. ماڵی شێخ جەلال ئەوساکە لە سیتەک بوو. ئەوجا با هەر لەسەر ئەم خاڵە کەمێک بڕۆین .

ئەو رۆژە، من بەچاوی خۆم دیم، کوردیان دەناردەلای شێخ مەحموود بۆ پێکهێنانی ئاشتی.

شێخ فەرمووی: "لەجیاتی ئەوەی پیاو ماقووڵێکی عارەب بنێرنەلام، دەچن کورد دەنێرن بۆم. خۆ من شەرم لەگەڵ کورد نییە؟!". ئەم بەسەرهاتەی شێخی نەمر، بارزانیی نەمرم دەخاتەوە یاد، جارێکین لەگەڵ خوالێخۆشبوو حاکم حەمەساڵحی قەراخی لە ئەورووپاوە چووینەکوردستان بۆ نێو شۆرش و، لەو سەفەرەدا لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەک بەبۆمبای فڕۆکەی هیلۆشین بریندار بووین، شەو لە پێنجوێن لەخزمەت بارزانیدا دانیشتین. بارزانی فەرمووی: "شەڕم لەگەڵ بەغدایە، کەچی لەجیاتی چەند عەرەبێکی ڕێکوپێک، دەچن فەتاح شاڵی دەنێرنەلام . خۆ من شەڕم لەگەڵ کورد نییە، کەچی کورد دەنێرنەلام بۆ ئاشتی".

جەمال گیان: دیارە ئێمە، کە باسی شێخمان دەکەین، لەکوردایەتییەوە باسیدەکەین، نەک لەخزمایەتییەوە. بەڵام بۆ زانین دەمەوێ ئەوە ڕابگەیەنم پێت: ئێمە و بنەماڵەی شێخ مەحموودی حەفید لەباپیرەوە ئامۆزاین و هەمووشمان لەبەرەی شێخ عیسا و شێخ مووسای بەرزنجەین . باوکم، شێخ ڕەئووف، لەگەڵ شێخ مەحموود دا لەدایکەوە خاڵۆزا و پوورزان. کچی شێخ محەممەدی مفتی دایکی شێخ ڕەئووفە، خوشکی شێخ محەمەدی مفتی دایکی شێخ مەحموودی نەمرە. ئێمە لەبنەماڵەی شێخ حەسەنی گلەزەردەین، کەشێخ حەسەنی گلەزەردە لە کتێبە عەرەبییەکاندا بە شێخ حسن السعدانی دەناسرێ و، لەکوردەواریدا بە شێخ حەسەنی قوتب. شێخ حەسەن، وەک خۆشت دەزانیت، هەر نوێژی نەکردووە، بەڵکو خاوەنی بەرهەمێکی فرەدەوڵەمەندە کە بۆ کوردستان بەجێیهێشتووە. دەسنووسی کتێبی ڕۆژمێر (التقویم) و ئەستیرەناسی (علم الفلک) و کتێبی کیمیاکەی لەکتێبخانەی گشتی بەغدان. کتێبی دکتۆرییەکەی لای منە، بەیارمەتی خوا کە هاتەچاپکردن، دانەیەکی دەنێرم بۆت. جارێکی کە سوپاس بۆ نووسینەدێرینەکەت.

بژی بۆ کورد ، ئەم لاو ئەو لاکانت ماچ دەکەم.

ئەحمەد نەقیب مونیخ 1997/10/25

"سەکۆ" ژمارەی (14)

کانوونی یەکەمی 1997

گۆڤاری "کۆنگرە" ژمارە (20) **ساڵی** 2001**ی زایینی.**

تێبینیی: تایپی ئەم بەرهەمە، لەلایەن هاوبیر شوان بەرزنجییەوە ئەنجامدراوە.